

Bilgibilim Alanında Kendine Atıf Üzerine Bir Çalışma

A Study on Self-Citation in Information Science Field

Umut AL* ve İrem SOYDAL**

Öz

Bu makalede bibliyometrik araştırmalarda sıklıkla üzerinde durulan bir konu olan kendine atıf olgusu incelenmektedir. Çalışma bir yönden de atıf dizinleri kapsamında Türkiye'nin dünya bilgibilim literatürüne olan katkısını ortaya koymaktadır. Çalışmada veri kaynağı olarak Social Sciences Citation Index (SSCI) kapsamında yer alan bilgibilim dergilerinde yayımlanmış Türkiye adresli makaleler kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında yazar, kurum, ülke ve dergi bazında kendine atıf analizleri gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin 1974-2008 yılları arasında bilgibilim dergilerinde toplam 119 makalesi bulunmaktadır. Bu makalelerin tamamının dili İngilizcedir. Türkiye adresli araştırmacıların en çok makale yayımladığı bilgibilim dergisi Information Processing & Management'dır. Bilgibilim dergilerindeki Türkiye adresli 119 makaleden 99'u en az bir kez olmak üzere atıf dizinleri kapsamındaki yayınlardan atıf almıştır. Türkiye adresli makalelere yapılan toplam atıf sayısı 621'dir. Ülke kendine atıf oranı %46; kurum kendine atıf oranı %28; yazar kendine atıf oranı %26; dergi kendine atıf oranı ise %20'dir. Kendine atıf oranları Türkiye'nin bilgibilim alanındaki dışa yönelimi ile ilgili olarak fikir vermektedir.

Anahtar sözcükler: Bibliyometri, Kendine atıf, Bilgibilim dergileri, Türkiye adresli makaleler

Abstract

This article reviews the self-citation concept that has been mentioned frequently in bibliometric studies and reveals the contribution of Turkey to the information science literature. The study examines Turkey addressed articles of information science journals in the Social Sciences Citation Index (SSCI). Analysis was made on author, institution, country and journal self-citations. Turkey has 119 articles between the years 1974-2008 that were published in the information science journals. All these articles were written in English. The most preferred information science journal to publish articles for Turkey addressed authors is Information Processing & Management. 99 of 119 articles of Turkey addressed information science articles were cited at least once by the publications in citation indexes. Total number of citations of Turkey addressed articles was 621. On the other hand country self-citation, institution self-citation, author self-citation and journal self-citation ratios were found to be 46%, 28%, 26% and 20% respectively. Self-citation ratios show Turkey's orientation in the international literature of information science.

Keywords: Bibliometrics, Self-Citation, Information science journals, Turkey addressed articles

* Dr.; Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Beytepe 06800-Ankara (umutal@hacettepe.edu.tr)

** Öğr. Gör. Dr.; Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Beytepe 06800-Ankara (soydal@hacettepe.edu.tr)

Giriş

Bibliyometrik araştırmalar bilimsel yayınların ve bu yayınların kaynakçalarında bulunan kaynakların ayrıntılı olarak incelendiği çalışmalardır. Bibliyometrik araştırmalar ile yayınların etkinliği ortaya konulmakta, farklı disiplinlere yönelik bilimsel iletişimin boyutları gözler önüne serilmektedir. Bu araştırmalarda kimi zaman çok büyük boyutta veri setleri ile çalışılırken, kimi zaman belli bir alanda az sayıda veri ile derinlemesine ve ayrıntılı incelemelerin yapıldığı gözlenmektedir. Çevrimiçi olarak erişilebilirliği ve kullanım kolaylığı nedeniyle genellikle veri kaynağı olarak atıf dizinlerinden yararlanılmaktadır.

Bibliyometrik araştırmalar ile bir ülkenin bilimsel yayın politikası değerlendirilebileceği gibi, araştırmacıların ya da kurumların yayın performanslarını da ölçmek olanaklıdır. Çeşitli bibliyometrik göstergeler (atıf almayan yayınların oranı, h-endeksi, toplam atıf sayısı gibi) aracılığıyla ülkelerin bilimsel yayın yapma davranışları ortaya konulabilmektedir (Al, 2008).

Bibliyometri alanında çalışan araştırmacıların "kendine atıf" (self-citation) olgusu ile yakından ilgilendikleri bilinmekte, kendine atıf konusu bilimsel yayıncılık sürecinin doğal bir parçasını oluşturmaktadır. Belli bir konuda araştırma yapan yazarların daha önce ilgili konuda üretmiş oldukları diğer bilimsel yayınlara kaynakçalarında yer vermeleri oldukça normal bir durumdur. Bununla birlikte yazarların kendi yayınlarını çok büyük oranda ön plana çıkarması durumuna sorgulayıcı şekilde bakan araştırmalar da bulunmaktadır (Davarpanah ve Amel, 2009; Tagliacozzo, 1977).

Bu makalede kendine atıf olgusunun farklı boyutlarına dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

Önceki Çalışmalar

Literatür incelendiğinde, kendine atıf ile ilgili ilk çalışmaların 1960'lı yıllardan sonra ortaya çıktığı görülmektedir (Ewing, 1966; Garfield, Sher ve Torpie, 1964). Kendine atıf örüntülerinin incelendiği ilk çalışmaların daha çok disiplinlerarası farklılıklara, kendine atıfların sınıflandırılmasına ve yazarların kendine atıf yapma nedenlerinin araştırılmasına odaklandığı anlaşılmaktadır (Lawani, 1982; Tagliacozzo, 1977). Araştırmacıların kendi bilimsel yetkinliklerini kanıtlamak amacıyla kendi yayınlarına atıf yaptıkları ve bu şekilde önceki çalışmalarını görünür hale getirdikleri ifade edilmektedir (Lawani, 1982, s. 281).

Yazarların kendi çalışmalarına atıf yapmaları söz konusu alanda gerçekleştirdikleri çalışmaların devamlılığını göstermesi açısından önemlidir. Yazarlar özelinde kendine atıf, bir yazarın eserinde daha önce yazmış olduğu başka bir kaynağa atıf vermesi şeklinde gerçekleşmektedir. Yazar kendine atıfı (author self-citation) ile ilgili büyük ve küçük ölçekli özel çalışmaların yapıldığı bilinmektedir (Aksnes, 2003; Glänzel, Thijs ve

Schlemmer, 2004; Glänzel ve Thijs, 2004; Schubert Glänzel ve Thijs, 2006). Bir çalışmada (Pichappan ve Sarasvady, 2002, s. 286) yazarların kendilerine atıf yapma nedenleri çeşitli kaynaklardan derlenerek aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- ◊ Önceki çalışmayı bir adım öteye taşımak ve yenilemek,
- ◊ Önceki çalışmanın görünürlüğünü artırmak (örneğin, bir yazar önceden yayımladığı daha az görünürlüğü olan bir dergideki çalışmasına yaygın biçimde erişilebilen bir dergide atıf yaparsa söz konusu yazar önceki çalışmasına ilgi çekmiş olur),
- ◊ Çalışmanın literatürde kalmasını sağlamak (yazarlar yazılarını ebedi kılmayı ve atıf döngüsünü devam ettirmeyi tercih edebilir),
- ◊ Yeni çalışmaları duyurmak,
- ◊ Az atıf alan ya da hiç atıf almayan çalışmaları tanıtmak,
- ◊ Önceden öne sürülen yöntem, formül, vb. için aşinalık sağlayacak yeni veriler ve kanıtlar sunarak önceki tartışmanın geçerliliğini artırmak,
- ◊ Bir alanda "uzman" olunduğunu kanıtlamak, hakemleri ve okuyucuları ikna etmek,
- ◊ Kendi atıf oranını yükseltmek.

Bibliyometrik araştırmalarda, her ne kadar sıklıkla yazarların kendilerine yaptıkları atıflar inceleniyor olsa da, dergiler, kurumlar ve ülkeler için de kendine atıf olgusu ele alınmaktadır. Dergilerde yayımlanan makalelerin o dergilerdeki yayınlara yapmış olduğu atıflar "dergi kendine atıfı" (journal self-citation), yazarların bağlı oldukları kurumlardaki yazarlara yaptığı atıflar "kurum kendine atıfı" (institution self-citation), aynı ülkeden yazarların kendi ülkelerinden yayınlara atıf yapması da "ülke kendine atıfı" (country self-citation) olarak adlandırılmaktadır (Eto, 2003, s. 13). Bu bağlamda yayın dillerinin bile incelendiği çalışmalar bulunmaktadır (Bookstein ve Yitzhaki, 1999; Egghe, Rousseau ve Yitzhaki, 1999; Yitzhaki, 1998).

Literatürde dergi kendine atıfının dergilerin etki faktörüne olan etkisi ve bunun etik olmayan kullanımı ile ilgili birçok çalışmaya rastlanmaktadır (Falagas ve Alexiou, 2008; Yu ve Wang, 2007). Bu çalışmalarda, dergi editörlerinin dergilerinin etki faktörlerini artırmak amacıyla yazarları kendi dergilerinde daha önce yayımlanan makalelere atıf yapmaları yönünde önerilerde bulunmaları eleştiri konusu olmaktadır. Buna karşılık, yazarların yayın yaptıkları dergilerin kaynakçalarında söz konusu dergilerdeki yazılara atıf yapmaları, bu dergilerin konusal açıdan birbirine benzer makaleleri bünyesinde bulundurmalarından dolayı son derece doğal görünmektedir. Thomson Reuters (2004) tarafından yapılan bir çalışmada *Journal Citation Reports-Science Edition*'ın (JCR) 2002 yılında yer alan 5876 derginin kaynakçaları incelenmiş ve bu dergilerden %82'sinde dergi kendine atıf oranının %20'den düşük olduğu saptanmıştır. Çalışma, etki faktörü ile dergi kendine atıf oranı arasında çok zayıf ve negatif yönde bir ilişki bulunduğunu ve

yüksek etki faktörüne sahip dergilerin, dergi bazında düşük kendine atıf oranına sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca kendine atıf oranı yüksekliğinin farklı nedenlerinin olabileceği de söz konusu çalışmada ifade edilmektedir. Bir başka çalışmada (Tsay, 2006, s. 1572), dergi kendine atıfını etkileyen unsurlardan birisi olarak derginin yayımlanma sıklığının önemli olduğu saptanmıştır. Çalışmada, daha sık yayımlanan dergilerin kendine atıf oranlarının daha yüksek olduğu gösterilmektedir.

Bibliyometrik çalışmalarda kurumsal verimlilik ve kendine atıf olgusu sıklıkla ele alınan bir konu olmakla birlikte (Thijs ve Glänzel, 2006; Van Raan, 2008), doğrudan kurum kendine atıfı ile ilgili çalışmaların sayısı diğer kendine atıf türlerine göre daha azdır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 96 araştırma üniversitesinin yayınlarında kendi kurumlarına ne derece atıf yaptıklarının araştırıldığı bir çalışmada (Hendrix, 2009, s. 324), kurum kendine atıf oranı ortancası %17,3 olarak saptanmıştır. Aynı çalışmada 21 üniversitenin %20'nin üzerinde bir oranla kendi üniversitesindeki yayınlara atıf yaptığı görülmektedir (Hendrix, 2009, s. 330). Ayrıca kurumsal kendine atıf oranının makale yayımlandıktan sonra zamana göre değişim gösterdiği ve "genç atıf"larda* daha yüksek düzeyde kurumsal kendine atıf gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır (Hendrix, 2009, s. 325). Kurum kendine atıfının, yazar kendine atıfı dışında gerçekleşmesi durumunda, kurumun görünürlüğünü artıracığı ve böylece belli konularda söz konusu kurumun uzmanlığının ortaya konulacağı düşünülmektedir.

Bibliyometrik açıdan incelenen bir başka kendine atıf türü olan ülke kendine atıfı söz konusu olduğunda, doğal olarak yazar kendine atıfı ya da kurum kendine atıfından çok daha büyük yüzdelerin ülke kendine atıfı olarak çalışmalarda yer aldığı görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) hem konu temelli, hem de konu farkı gözetmeksizin yapılan çalışmalarda ülke kendine atıf oranı en yüksek ülkelerin başında gelmektedir (Godin, 1998; King, 2004; Minasny, Hartemink ve McBratney, 2010; Moed, 2005). Bu durum önemli ölçüde ABD'nin bilim dünyasına niceliksel katkısı ile doğru orantılıdır. Öte yandan yazarların kaynakçalarında kendi ülkelerinden olan yayınları tercih etmelerinde, haberdar olma kolaylığının yanı sıra dil faktörünün de önemli bir etken olduğu unutulmamalıdır (Bookstein ve Yitzhaki, 1999, s. 337).

Kendine atıflar zaman açısından da sınıflandırılmakta ve "eş zamanlı kendine atıf" (synchronous self-citation) ve "eş zamansız kendine atıf" (diachronous self-citation) olarak ikiye ayrılmaktadır (Lawani, 1980, s. 77). Eş zamanlı kendine atıf oranı hesaplanırken bir yayının kaynakçasında o yayını yapana ait kaç atıf olduğu dikkate alınmakta ve bu atıfların kaynakçadaki toplam yayın sayısına olan oranı bulunmaktadır. Eş zamansız kendine atıfta ise, bir makale yayımlandıktan sonra söz konusu makaleye yapılan atıfların ne kadarının makalenin yazarına ait olduğu değerlendirilmektedir (Lawani, 1982, s. 281). Örneğin *Web of Science* üzerinde yapılan bir taramada bir

* Bir makaleye, makale yayımlandıktan sonra yapılan atıfların birbirlerine göre en erken tarihli olanı görel olarak genç atıf olarak adlandırılmaktadır.

yazarın bir makalesine 50 atıf yapılmış ve bu atıfların 5 tanesi yazarın kendisi tarafından gerçekleştirilmişse, eş zamansız kendine atıf oranının %10 olduğu söylenebilir.

Bilgibilim alanında kendine atıf konusu farklı yönleriyle araştırılmıştır (Davarpanah ve Aslekia, 2008; Dimitroff ve Arlitsch, 1995; Nisonger, 2000). Bu çalışmalardan birinde 28 kütüphane ve bilgibilim dergisinden örneklem olarak seçilen 1058 makale incelenmiş ve bu makalelerin yarısında yazarların en az bir kez, daha önce yayımladıkları çalışmalara atıf yaptıkları saptanmıştır. Çalışmada çok yazarlı yayınlar ile teorik makalelerde kendine atıf oranının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Dimitroff ve Arlitsch, 1995, s. 47,51). 2000-2004 yılları arasında *SSCI* tarafından dizinlenmiş 56 kütüphane ve bilgibilim dergisinden rastgele seçilen 894 makalenin ele alındığı bir çalışmada ise, bu makalelerden 458'inin atıf aldığı saptanmış, atıf alanların 218'inde (%48) yazar kendine atıf olduğu görülmüştür (Davarpanah ve Aslekia, 2008, s. 31). Söz konusu iki çalışma, kütüphane ve bilgibilim alanında yazar kendine atfının gözardı edilmeyecek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Kütüphanecilik alanında dergi kendine atfının ele alındığı bir çalışmada (Nisonger, 2000, s. 273), dergi kendine atfının etki faktörü sıralamasını çok fazla etkilemediği ortaya konulmuştur. Söz konusu çalışmanın yapıma amacı, *JCR*'nin araştırma kütüphanelerinde süreli yayınlarla ilgili işlemlerde ne derece dikkate alınması gerektiğini ortaya çıkarmaktır. Araştırma bulguları *JCR* üzerindeki verilerin herhangi bir değişiklik kullanılmaksızın kullanılabilirliğine işaret etmektedir.

Dergi bazında kendine atıf ve ortak atıf oranlarının incelendiği bir çalışmada (Bonnieve, 2003) *Journal of Information Science* adlı dergi incelenmiş ve *Journal of Information Science*'a yapılan atıfların %32'sinin dergi kendine atıf olduğu belirlenmiştir. *SSCI*'deki 1974-2002 yılları arasındaki yayınların değerlendirilmeye alındığı söz konusu çalışmada farklı faktörler (çeşitli dergiler tarafından atıf yapılması, çeşitli coğrafyalardan araştırmacıların dergide yayın yapması gibi) gözönünde bulundurularak *Journal of Information Science*'in bilgibilim dergileri arasında kendi varlığını kabul ettirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Bonnieve, 2003, s. 22).

Yöntem

Atıf dizinlerinde yer alan, Türkiye'ye ait bilgibilim alanındaki makaleleri saptayabilmek amacıyla *SSCI* veri tabanında 15 Mayıs 2010 tarihinde çevrimiçi bir tarama gerçekleştirilmiştir. Veri tabanında yapılan taramada "yayın adı" (publication name) bölümüne dergi adları, "adres" bölümüne ise ülke adı (Turkey) yazılmış, yapılan tarama "doküman türü" (document type) açısından "makale" ile sınırlandırılmıştır. Dergilerin adları *JCR* 2008'de "Bilgibilim ve Kütüphane Bilimi" (Information Science & Library Science) alanı altında bulunan bilgilerden yararlanılarak elde edilmiştir. *JCR* 2008'de ilgili alanda 61 dergi yer almaktadır (Thomson Reuters, 2008). Daha önceki yıllarda da bu alanda dergiler olabileceği düşünülerek eski yıllara ait *JCR*'lere de bakılmıştır.

Tüm bu tarama sürecinden sonra söz konusu alana ilişkin atıf dizinlerine girmiş 74 derginin bulunduğu saptanmıştır. Yapılan tarama sonucunda Türkiye adresli bilgilibilim dergilerinde yayımlanmış tüm makaleler elde edilmiştir.

Sürelî yayıncılıktaki önemli problemlerden biri dergilerin ad değiştirmesidir. Çalışmamızın sonuçlarını etkilememesi ve değerlendirmenin sağlıklı yapılabilmesi için zaman içinde ad değiştirdiği saptanan dergilerin eski ve yeni adları birleştirilerek veriler dergilerin en yeni adları altında toplanmıştır. Söz konusu işlem hem Türkiye adresli makaleler, hem de Türkiye adresli makalelere yapılan atıflar için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada gözardı edilmemesi gereken üç nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki, araştırmamızda yazarların milliyetine değil, çalışmaya katkı yaparken kullandığı adresin Türkiye olup olmasına bakıldığıdır. İkinci önemli nokta, çalışmanın Thomson Reuters tarafından yapılan sınıflandırmaya dayalı olarak gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu sınıflandırmada bazı dergilerin doğrudan bilgilibilime yönelik olduğu, bazılarının ise dolaylı yoldan bir ilişki kurularak bu alan altında yer aldığı bilinmektedir. Son olarak, Türkiye'deki bilgilibilim alanındaki kişilerin bilgilibilim dergileri dışındaki farklı dergilerde de makale yayımladıklarının unutulmaması gerekmektedir. Bu tür makaleler araştırma kapsamında ele alınmamıştır.

Çalışmamız Türkiye adresli olarak SSC'de ilk yayının yer aldığı yıl (1974) ile 2008 yılı arasını kapsamaktadır. Atıfların elde edilmesinde herhangi bir atıf penceresi kullanılmamış, taramanın yapıldığı tarihe kadar araştırmada ele alınan makalelere yapılan tüm atıflar toplu şekilde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amacı, Türkiye'nin dünya bilgilibilim literatürüne yapmış olduğu katkı ile birlikte çeşitli kendine atıf örüntülerini incelemektir. Bu bağlamda araştırmamızda yanıt aranan sorular şunlardır:

- ◊ Bilgilibilim alanında atıf dizinleri kapsamında yer alan makalelerin ne kadarı Türkiye adreslidir?
- ◊ Türkiye'nin bilgilibilim alanındaki yayınları literatürde ne kadar atıf almıştır?
- ◊ Türkiye adresli makaleler en sık hangi bilgilibilim dergilerinde yayımlanmıştır?
- ◊ Türkiye adresli makalelere yapılan atıfların ne kadarı yayın yaptıkları dergilerden gelmektedir?
- ◊ Türkiye adresli makalelerin yazar kendine atıf oranı nedir?
- ◊ Türkiye adresli makalelerin kurum kendine atıf oranı nedir?
- ◊ Türkiye adresli makalelere yapılan atıfların ne kadarı Türkiye adresli yayınlardan gelmektedir?

Bulgular ve Yorum

SSCI kapsamında 1974-2008 yılları arasında bilgibilim alanında Türkiye adresli olarak dizinlenen makale sayısı 119'dur. Aynı zaman dilimi içinde dünyadaki bilgibilim alanındaki makale sayısı ise 53.711'dir. Buradan hareketle Türkiye'nin dünya bilgibilim literatürüne olan katkısının on binde yirmi iki (%0,22) olduğu görülmektedir. Sayıları az olmakla birlikte, atıf dizinleri kapsamında farklı dillerde yayın yapılan bilgibilim dergileri olmasına karşın, Türkiye adresli tüm makaleler İngilizce olarak yayımlanmıştır.

Türkiye'nin zaman içerisinde dünya bilgibilim literatürüne olan katkısında herhangi bir değişim olup olmadığı Tablo I incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Araştırmamızda beşer yıllık dönemler halinde hem Türkiye'nin bilgibilim literatürüne makale bazında yaptığı katkı, hem de dünyada SSCI kapsamında bu alanda üretilen makale sayısı elde edilmiştir. Buna göre ilk dört dönem (1974-1978; 1979-1983; 1984-1988 ve 1989-1993) Türkiye'nin dünya bilgibilim literatürüne katkı düzeyi on binde on ve altında gerçekleşirken; izleyen dönemlerde artış göstermiş ve 2004-2008 dönemine gelindiğinde on binde altmış üçe (%0,63) ulaşmıştır. Dönemler itibarıyla bilgibilim alanındaki Türkiye adresli makale artışının dünya genelindeki artıştan daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Bilgibilim konusunda araştırmaların yapılması ve üniversitelerde kütüphanecilik bölümlerinin gelişmesi ile başlayan 1970'li yıllardan 1990'ların ikinci yarısına kadar Türkiye'nin bilgibilim literatürüne katkısının düşük olduğu görülmektedir. Söz konusu rakamlar 1990'ların ikinci yarısından itibaren değişmeye başlamıştır (Bkz. Tablo I). Bu durum, 1970'li yıllarla başlayan ilk dönemlerde ilgili alandaki akademisyen sayısının azlığı ve özellikle son dönemlerde akademik yükselmelerde atıf dizinlerinde makale sahibi olunmasının bir koşul olarak gündeme gelmesiyle açıklanabilir. Bu artışın devam etmesi durumunda, yakın gelecekte Türkiye adresli bilgibilim makalelerinin tüm bilgibilim makaleleri içerisinde yüzde birden daha fazla oranda kendine yer bulabileceği düşünülmektedir.

Tablo I. Dönemlere Göre Türkiye'nin Bilgibilim Literatürüne Makale Bazında Katkısı

Dönem	Türkiye	Dünya	Katkı oranı (%)
1974-1978	2	4.093	0,05
1979-1983	1	5.287	0,02
1984-1988	7	7.596	0,09
1989-1993	7	7.206	0,10
1994-1998	13	9.116	0,14
1999-2003	20	9.428	0,21
2004-2008	69	10.985	0,63
Toplam	119	53.711	0,22

Daha önce gerçekleştirilmiş bir çalışmada (Al ve Afzali, 2006, s. 189) da Türkiye'nin bilgilibilim alanına katkısının zaman içinde artış gösterdiği ifade edilmektedir. Söz konusu çalışma onar yıllık dört dönem üzerinden gerçekleştirilmiş ve doküman türü ayrımı yapılmaksızın Türkiye adresli yayınlar İran adresli yayınlar ile karşılaştırılmıştır. Aynı çalışmada kullanılan tablolardaki (Al ve Afzali, 2006, s. 189; Tablo I ve Tablo II) verilerden yola çıkarak 1967-2006 yılları arasında Türkiye'nin dünya literatürüne yayın ve makale bazında yaptığı katkı hesaplanmıştır. Buna göre Türkiye'nin dünya literatürüne yayın bazında katkısı on binde dört (%0,04), makale bazında katkısı ise on binde on beş (%0,15)'tir. Her ne kadar aynı zaman dilimlerini içermeseler de, karşılaştırmalı olarak bakıldığında son dönemde Türkiye adresli yayımlanan makale sayısında önemli bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu şekilde düşünülmesinin temel nedeni, Al ve Afzali (2006, s. 189)'nin çalışmasında 1997-2006 arasında Türkiye adresli 53 makale üretildiğinin belirtilmesi, araştırmamızda ise yalnızca 2004-2008 yılları arasında Türkiye adresli üretilen makale sayısının 69 olmasıdır.

Türkiye Adresli Makalelerin Yayımlandığı Dergiler

Araştırmamız kapsamındaki Türkiye adresli 119 makale 30 farklı dergide yayımlanmıştır. Bilgilibilim dergilerinde Türkiye adresli olarak yer alan makalelerin %73'ü (87 makale) Tablo II'de gösterilen 10 dergide yayımlanmıştır. *Information Processing & Management*, *Scientometrics* ve *Journal of the American Society for Information Science & Technology* en sık makale yayımlanan dergilerin başında gelmektedir.

Tablo II. Türkiye Adresli En Çok Makale Yayımlanan Bilgilibilim Dergileri

Dergi adı	N
Information Processing & Management	20
Scientometrics	15
Journal of the American Society for Information Science & Technology	13
Libri	9
International Information & Library Review	8
Journal of Academic Librarianship	5
Online Information Review	5
Government Information Quarterly	4
Information & Management	4
Library Collections Acquisitions & Technical Services	4
Toplam	87

JCR'deki toplam dergi sayısı düşünüldüğünde, birçok dergiye Türkiye'den herhangi bir katkının yapılmadığı ve genellikle belli dergilerin seçildiği ortaya çıkmaktadır. Aynı dergilerde makale yayımlanması, Türkiye adresli makalelerin görünürlüğünü olumsuz yönde etkileyebilecek bir unsur olarak düşünülebilir.

Atıflar

Bilgibilim dergilerindeki Türkiye adresli 119 makaleden 99'u en az bir kez olmak üzere atıf dizinleri kapsamındaki yayınlardan atıf almıştır. Türkiye adresli makalelerin makale başına almış olduğu ortalama atıf sayısı beşin üzerindedir (SS=7,3). En fazla atıf almış makale 43 atıfa sahiptir. Hiç atıf almamış makale sayısı 20, 10 ve üzeri sayıda atıf almış makale sayısı ise 19'dur (Bkz. Tablo III). En fazla atıf almış 19 makale yedi farklı dergide yayımlanmıştır ve bu makalelerden sekizi en sık makale yayımlanan dergi olan *Information Processing & Management*'da yer almıştır.

Tablo III. Makalelerin Aldıkları Atıf Sayısına Göre Dağılımı

Atıf sayısı	N	%
0	20	16,8
1	28	23,5
2	15	12,6
3	8	6,7
4	6	5,0
5	6	5,0
6	7	5,9
7	5	4,2
8	1	0,8
9	4	3,4
10	3	2,5
>10	16	13,4
Toplam	119	99,8

Not: Yuvarlama hatası nedeniyle toplam yüzdesi %100'den düşüktür.

Yazarlar

Türkiye adresli 119 makale 151 farklı araştırmacının katkısı ile yayımlanmıştır. Söz konusu 151 yazardan 114 tanesi Türkiye adresli yayınlarda sadece bir kez yer almıştır. Bir başka ifadeyle Türkiye adresli makalelere ilişkin olarak literatürde bir kez görünme oranı %76'dır. Sekiz araştırmacının altı ya da daha fazla sayıda makaleye katkı yaptığı saptanmıştır. Türkiye adresli makalelerin kimler tarafından üretildiği incelendiğinde en verimli yazarın Seda Özmutlu (11 makale ile) olduğu, Seda Özmutlu'yu onar makale ile Yaşar Tonta ve Hüseyin Cenk Özmutlu'nun izlediği görülmektedir.

Atıf dizinlerinde bilgilim alanında yayımlanan Türkiye adresli makaleler büyük ölçüde ortaklaşa yapılan çalışmaların ürünüdür. Tek yazarlı makaleler %40'lık bir orana sahipken, en fazla yazara sahip makale altı yazarın imzasını taşımaktadır (Bkz. Tablo IV). Daha önce gerçekleştirilmiş bir başka çalışmanın (Al ve Afzali, 2006, s. 197) verileri ile karşılaştırıldığında, son yıllarda ortaklaşa yayın yapma eğiliminin giderek arttığı anlaşılmaktadır.

Tablo IV. Makalelerin Yazar Sayısına Göre Dağılımı

Yazar sayısı	N	%
1	48	40,3
2	35	29,4
3	22	18,5
4	9	7,6
5	4	3,4
6	1	0,8
Toplam	119	100,0

Türkiye Adresli Makaleler ve Kendine Atıf Örüntüleri

Araştırmamızda farklı kendine atıf türlerindeki oranları görebilmek amacıyla, Türkiye adresli makalelere yapılan her bir atıf ve bu atıflara ilişkin özellikler (atıf yapan kaynakların yazarları, bu yazarların kurum ve ülke adresleri, atıf yapılan dergi gibi) elde edilmiştir. Kendine atıf oranlarından yola çıkılarak bir disiplinin içine kapanıklık durumu hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Tablo V, Türkiye adresli bilgilim makalelerine yapılan 621 atıfın ne kadarının ülke, kurum, yazar ve dergi kendine atıf olduğunu göstermektedir.

Tablo V. Türkiye Adresli Bilgilim Makalelerine Yönelik Kendine Atıf Oranları

Kendine atıf türü	N	%
Ülke	286	46,1
Kurum	174	28,0
Yazar	163	26,2
Dergi	123	19,8

Yazar kendine atıfı, atıf yapılan alanda yazarın yetkinliğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Ancak, belli bir süre içinde yazarın az sayıda atıf alması ve bunların tamamının yazar kendine atıfı olması, literatürde söz konusu yazarın etkisinin bulunmadığı şeklinde yorumlanabilmektedir. Nitekim ülkemizde akademik yükselmelerde ve ödüllendirmelerde yazar kendine atıfının değerlendirilmeye alınmaması bu görüşü yansıtmaktadır.

Türkiye adresli makalelerin aldığı 621 atfın 163'ünün yazar kendine atfı olduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo V). Bir başka ifadeyle Türkiye adresli makalelere yapılmış her dört atıftan biri yazar kendine atıftır. Bu makalelerde, makale yayımlandıktan 24 yıl sonra bile yazarın kendi çalışmasına atıf yaptığı gözlenirse de, yazar kendine atıfları makalenin yayın yılına yakın zamanlarda çok daha yüksek oranlarda gerçekleşmektedir. Bu durum fen bilimlerinde daha belirgin biçimde kendisini göstermektedir (Aksnes, 2003, s. 242). Türkiye adresli bilgibilim makalelerindeki yazar kendine atıflarının %92'si makalenin yayımlanmasını izleyen altı yıl içerisinde yapılmıştır. Yazar kendine atfı kategorisinde yer almayan atıfların ise %79'u makale yayımlandıktan sonraki altı yıl içerisinde gerçekleşmiştir. Tablo VI'da yazar kendine atfı olan 163 atfın ve yazar kendine atfı olmayan 458 atfın makaleler yayımlandıktan ne kadar süre sonra atıf aldıkları bilgisi sunulmaktadır. Yazar kendine atfı olma özelliği taşımayan atıfların %8'i makale yayımlandıktan dokuz yıl sonra söz konusu atıfları elde etmiştir. Yazarların kendi makalelerine makale yayımlandıktan kısa süre sonra atıf yapmaları, aynı konuya yönelik birbirini izleyen çalışmaları belli bir dönemde gerçekleştirmeleri ile açıklanabilir.

Tablo VI. Makalelerin Yayımlandıktan Kaç Yıl Sonra Atıf Aldığı

Yıl	Yazar kendine atfı		Diğer atıflar	
	N	%	N	%
Aynı yıl	4	2,5	9	2,0
1	19	11,7	47	10,3
2	36	22,1	99	21,6
3	33	20,2	76	16,6
4	19	11,7	66	14,4
5	22	13,5	43	9,4
6	17	10,4	20	4,4
7	6	3,7	24	5,2
8	2	1,2	19	4,1
9	1	0,6	20	4,4
> 9	4	2,5	35	7,6
Toplam	163	100,1	458	100,0

Not: Yuvarlama hatası nedeniyle toplam yüzdesi %100'den yüksektir.

Bilgibilim alanında yayımlanan Türkiye adresli makaleler, aralarında bildiri kitaplarının da yer aldığı 240 farklı kaynaktaki çalışmalardan atıf almıştır. Tüm atıfların yarısından

fazlası 19 farklı dergiden gelmektedir. Bu dergiler ve Türkiye adresli makalelerin kaç kez atıf aldığı bilgisi Tablo VII'de verilmektedir. Türkiye adresli çalışmalar en sık olarak *Journal of the American Society for Information Science & Technology*, *Scientometrics* ve *Information Processing & Management* adlı dergilerde yayımlanan çalışmalardan atıf almıştır. Bu dergiler aynı zamanda Türkiye adresli en çok makale yayımlanan bilgilim dergileridir.

JCR sınıflandırması bakımından bilgilim alanı dışında kalan bazı dergilerin (*Expert Systems with Applications*, *Simulation Modelling Practice & Theory* gibi) söz konusu tabloda yer alıyor olması, farklı alanların bilgilim alanına olan ilgisini göstermekte ve bununla birlikte bilgilim alanının disiplinlerarası yapısına da dikkat çekmektedir.

Tablo VII. Makalelerin Atıf Aldığı Dergiler

Dergi adı	N
Journal of the American Society for Information Science & Technology	64
Scientometrics	48
Information Processing & Management	45
Online Information Review	22
Journal of Documentation	15
Expert Systems with Applications	14
Journal of Academic Librarianship	12
Journal of Information Science	12
Libri	10
International Information & Library Review	10
Library & Information Science Research	9
Simulation Modelling Practice & Theory	8
Aslib Proceedings	8
Internet Research	8
Information Research	8
International Library Review	7
Applied Artificial Intelligence	6
Information Sciences	6
Library Hi-Tech	6
Toplam	318

Türkiye adresli yayımlanan makalelere hangi dergilerdeki çalışmalar tarafından atıf yapıldığı incelendiğinde, 123 atfın yayın yapılan dergiden geldiği saptanmıştır (Bkz. Tablo V). Bir başka bir ifadeyle, Türkiye adresli bilgibilim makalelerinin aldığı her beş atıftan biri makaleyi yayımladıkları dergideki bir başka çalışmadan gelmektedir. Dergi kendine atfı ile ilgili elde ettiğimiz oran, daha önce Thomson Reuters (2004) tarafından gerçekleştirilen çalışmadaki dergi kendine atfı ile ilgili bulgulara paralellik göstermektedir. Her ne kadar Thomson Reuters'ın çalışması, SSCİ'deki dergilere yönelik olmasa da, çalışma kapsamındaki dergilerin %82'sinde dergi kendine atf oranının %20'den düşük olduğunun saptanması bu oranda bir dergi kendine atfının makul sayılabileceğini göstermektedir.

Türkiye adresli makalelerde kurum kendine atf oranı %28; ülke kendine atf oranı ise %46 olarak saptanmıştır. Yazar kendine atf oranına (%26) oldukça yakın olduğu görülen kurum kendine atf oranından hareketle, yazarların kendi kurumlarındaki kişilerin çalışmalarını çok fazla değerlendirmedikleri sonucuna varılabilir. Öte yandan Türkiye adresli makaleler 48 farklı ülkeye ait yayınlardan atıf almıştır. ABD, Çin ve İngiltere gibi yayın sayısı yüksek ülkeler, Türkiye adresli bilgibilim makalelerine en fazla atıf yapan ülkelerin başında gelmektedir. Atıf sayıları az olmakla beraber, Katar, Meksika, Sudan, Kosta Rika gibi ülkelerdeki araştırmacıların da Türkiye adresli bilgibilim makalelerine atıf yaparak ilgi gösterdiği görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye bilgibilim alanında ilk makalesini yayımladığı 1974 yılından başlayarak 2008 yılına kadar geride bıraktığı 35 yıllık süre içerisinde bilgibilim dergilerinde toplam 119 makale yayımlamıştır. Aynı dönemde dünya bilgibilim literatürü dikkate alındığında, her on bin makaleden yirmi ikisinin Türkiye adresli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yıl başına düşen ortalama makale sayısı 3,4'tür ve bu sayı Türkiye'de bilgibilim alanındaki araştırmacı sayıları düşünüldüğünde oldukça azdır. Bununla birlikte en üretken yazar konumunda olan bazı kişilerin bilgibilim alanı dışından olması da düşündürücüdür.

Türkiye'nin bilgibilim literatürüne olan katkısı zamana göre incelendiğinde ise, her geçen yıl literatüre Türkiye'den yapılan katkının arttığı görülmektedir. Bu artış Türkiye özelinde yayın teşvikleri ve akademik yükselmelerde uygulanan ölçütlerle yakından ilgilidir. Bu noktadan sonra teşviklere yönelik uygulamaların makalelerin etkisine ve niteliğine ilişkin olarak yeniden düzenlenmesine gereksinim duyulmaktadır.

Çalışmada ele alınan kendine atıf olgusu disiplinlerin dinamikleri hakkında bazı ipuçları vermektedir. Özellikle Türkiye adresli yayınlara Türkiye adresli yazarlar tarafından belli oranda atıf yapılması, dünya bilgibilim literatüründe Türkiye adresli makalelerin düşük düzeyde ilgi gördüğü konusunda fikir vermektedir. Öte yandan 50'ye yakın ülkenin yazarları tarafından Türkiye adresli bilgibilim makalelerine atıf yapılması Türkiye'nin bilgibilim alanında sesini farklı coğrafyalara duyurabildiğinin bir

göstergesi olarak düşünülebilir. Gelecekte konuyla ilgili yapılacak çalışmalarda, Türkiye adresli makalelerdeki kendine atıf oranları diğer ülkelerdeki kendine atıf oranları ile karşılaştırılmak suretiyle Türkiye'nin bilgilim literatüründeki etkisinin yerel kalıp kalmadığı araştırılabilir.

Dergi kendine atfı ve makale yayımlanan dergiler birlikte değerlendirildiğinde, bilgilim alanında bazı dergilerin ön plana çıktığı gözlenmektedir. Hem aynı dergilerde makalelerin yayımlanması, hem de söz konusu dergiler tarafından Türkiye adresli makalelere atıf yapılıyor olması bu dergilerin bir şekilde takip edilmesi gerektiğini göstermektedir. Her ne kadar yayın yapma ve atıf yapma davranışı literatürün takip edilmesi davranışından ayrılsa da, bir açıdan bu dergiler Türkiye için bilgilim alanında çekirdek dergi konumundadır.

Bilgilim alanında Türkiye adresli yayımlanan makalelere yapılan her dört atıftan birinin yazarların daha önceki çalışmalarına yaptıkları atıfları içermesi belli kişilerin atıf dizinleri kapsamındaki dergilerde yayın yapması ile de ilişkilidir. Bununla birlikte zaman içerisinde yazar yelpazesi genişledikçe ve Türkiye adresli makale sayısı arttıkça yazar kendine atıf oranının azalacağı düşünülmektedir.

Bir kurumda çalışan kişilerin kendi kurumunda görev yapmakta olan kişilerin yayınlarına atıfta bulunması kurum bazında kendine atıf olgusuna işaret etmektedir. Çalışmamızda Türkiye adresli bilgilim dergilerindeki makalelere yapılan atıflar incelendiğinde, kurum kendine atıf olgusuna ilişkin oran öngörülerimizden düşük çıkmıştır. Yazarlar kurum değiştirmedikleri sürece kendine atıfta buldukları zaman zarfında aynı anda kurum kendine atıfı da yapmış olurlar. Yazar kendine atıfı ile kurum kendine atıfı arasında sadece %2'ye yakın bir oranda fark olması, yazarların kurumlarında görev yapan diğer yazarların çalışmalarına çok fazla ilgi göstermediği ya da söz konusu kurumlardan atıf dizinlerine çok fazla katkı gelmemesi sonucu potansiyel olarak atıfta bulunulacak makale olmaması ile açıklanabilir.

Bu çalışmada Türkiye'nin atıf dizinleri kapsamında bilgilim alanındaki makalelerine yapılan atıflardan yararlanılarak kendine atıfın dört farklı boyutu incelenmiştir. Araştırmanın bulguları ortak yazarlıkla ilgili çalışmalar, dergilere yönelik yapılacak analizler, makalelere yönelik içerik analizi çalışmaları ve bilgilim alanındaki araştırmacıların görüşlerinin alındığı çalışmalar ile birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'de bilgilim alanının ne derece yerel olduğu ile ilgili büyük resim ortaya çıkacaktır. Bu kapsamda yapılacak çalışmalar sonucunda bugüne kadar yapılmış Türkiye adresli bilgilim çalışmalarının uluslararası atıf dizinlerinde yayımlanmasının uygunluğu tartışmaya açılacaktır.

Kaynakça

- Aksnes, D.W. (2003). A Macro study of self-citation. *Scientometrics*, 56(2), 235-246.
- Al, U. (2008). Bilimsel yayınların değerlendirilmesi: h-endeksi ve Türkiye'nin performansı. *Bilgi Dünyası*, 9(2), 263-285.
- Al, U. ve Afzali, M. (2006). İran ve Türkiye'nin dünya bilgibilim literatürüne katkıları: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Bilgi Dünyası*, 7(2), 181-201.
- Bonnevie, E. (2003). A Multifaceted portrait of a library and information science journal: the case of the *Journal of Information Science*. *Journal of Information Science*, 29(1), 11-23.
- Bookstein, A. ve Yitzhaki, M. (1999). Own-language preference: A new measure of "relative language self-citation". *Scientometrics*, 46(2), 337-348.
- Davarpanah, M.R. ve Amel, F. (2009). Author self-citation pattern in science. *Library Review*, 58(4), 301-309.
- Davarpanah, M.R. ve Asleki, S. (2008). A Scientometric analysis of international LIS journals: Productivity and characteristics. *Scientometrics*, 77(1), 21-39.
- Dimitroff, A. ve Arlitsch, K. (1995). Self-citations in the library and information science literature. *Journal of Documentation*, 51(1), 44-56.
- Egghe, L., Rousseau, R. ve Yitzhaki, M. (1999). The "own-language preference": Measures of relative language self-citation. *Scientometrics*, 45(2), 217-232.
- Eto, H. (2003). Interdisciplinary information input and output of a nano-technology project. *Scientometrics*, 58(1), 5-33.
- Ewing, G.J. (1966). Citation of articles from volume 58 of the Journal of Physical Chemistry. *Journal of Chemical Documentation*, 6(4), 247-250.
- Falagas, M.E. ve Alexiou, V.G. (2008). The Top-ten in journal impact factor manipulation. *Archivum Immunologiae et Therapiae Experimentalis*, 56(4), 223-226.
- Garfield, E., Sher, I.H. ve Torpie, R.J. (1964). *The use of citation data in writing the history of science*. Philadelphia, Pennsylvania: Institute for Scientific Information. 24 Mayıs 2010 tarihinde <http://dev.scimaps.org/static/docs/Garfield1964use.pdf> adresinden erişildi.
- Glänzel, W. ve Thijs, B. (2004). The Influence of author self-citations on bibliometric macro indicators. *Scientometrics*, 59(3), 281-310.
- Glänzel, W., Thijs, B. ve Schlemmer, B. (2004). A Bibliometric approach to the role of author self-citations in scientific communication. *Scientometrics*, 59(1), 63-77.
- Godin, B. (1998). Measuring knowledge flows between countries: The Use of scientific meeting data. *Scientometrics*, 42(3), 313-323.
- Hendrix, D. (2009). Institutional self-citation rates: A Three year study of universities in the United States. *Scientometrics*, 81(2), 321-331.
- King, D.A. (2004). The Scientific impact of nations. *Nature*, 430(15), 311-316.
- Lawani, S.M. (1980). *Quality, collaboration and citations in cancer research: A bibliometric study*. Yayınlanmamış doktora tezi. The Florida State University, Florida.

- Lawani, S.M. (1982). On the heterogeneity and classification of author self-citations. *Journal of the American Society for Information Science*, 33(5), 281-284.
- Minasny, B., Hartemink, A.E. ve McBratney, A. (2010). Individual, country, and journal self-citation in soil science, *Geoderma*, 155(3-4), 434-438.
- Moed, H.F. (2005). *Citation analysis in research evaluation*. Dordrecht: Springer.
- Nisonger, T.E. (2000). Use of the Journal Citation Reports for serials management in research libraries: An investigation of the effect of self-citation on journal rankings in library and information science and genetics. *College & Research Libraries*, 61(3), 263-275.
- Pichappan, P. ve Sarasvady, S. (2002). The Other side of the coin: The intricacies of author self-citations. *Scientometrics*, 54(2), 285-290.
- Schubert, A., Glänzel, W. ve Thijs, B. (2006). The Weight of author self-citations. A fractional approach to self-citation counting. *Scientometrics*, 67(3), 503-514.
- Tagliacozzo, R. (1977). Self-citations in scientific literature. *Journal of Documentation*, 33(4), 251-265.
- Thijs, B. ve Glänzel, W. (2006). The Influence of author self-citations on bibliometric meso-indicators: The case of European universities. *Scientometrics*, 66(1), 71-80.
- Thomson Reuters. (2004). Journal self-citation in the Journal Citation Report. 26 Mayıs 2010 tarihinde http://thomsonreuters.com/products_services/science/free/essays/journal_self_citation_jcr/ adresinden erişildi.
- Thomson Reuters. (2008). Journal Citation Reports. 15 Mayıs 2010 tarihinde <http://admin-apps.isiknowledge.com/JCR/JCR> adresinden erişildi.
- Tsay, M.Y. (2006). Journal self-citation study for semiconductor literature: Synchronous and diachronous approach. *Information Processing and Management*, 42(6), 1567-1577.
- Van Raan, A.F.J. (2008). Bibliometric statistical properties of the 100 largest European research universities: Prevalent scaling rules in the science system. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(3), 461-475.
- Yitzhaki, M. (1998). The 'language preference' in sociology: Measures of 'language self-citation', 'relative own-language preference indicator', and 'mutual use of languages'. *Scientometrics*, 41(1-2), 243-254.
- Yu, G. ve Wang, L. (2007). The Self-cited rate of scientific journals and the manipulation of their impact factors. *Scientometrics*, 73(3), 321-330.